

УДК: 343.13

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.28>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЯПОНІЇ

Беспалько І.Л.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
асистент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
ORCID: 0000-0001-7161-1720*

Беспалько І.Л. Особливості процесу доказування в кримінальному процесі Японії.

В сьогоdnішньому відкритому світі зі зростанням значення міжнародної складової у сфері боротьби зі злочинністю фахівцю-юристу закономірно потрібні знання, що виходять за межі національного правового поля, в тому числі і інституту міжнародної правової допомоги. Вивчення й осмислення досвіду кримінальної процесуальної діяльності різних країн світу дає можливість застосувати відповідні позитивні практики на українському терені і вдосконалити процес формування правової культури в незалежній Україні. Зокрема, актуальним є вивчення досвіду кримінальної процесуальної діяльності Японії – країни, що має найнижчий рівень злочинності серед індустріально розвинених держав світу. Ознайомлення з цією системою має допомогти виробити комплексний підхід до удосконалення кримінального провадження в Україні, що сприятиме успішній розбудові демократичної, соціальної, правової держави.

Наразі відбувається процес поєднання різних кримінальних процесуальних систем світу. При цьому кожна з них має свої особливості, які порівняно з іншими системами кримінального процесу можна виокремити. Кримінально-процесуальне законодавство Японії досить специфічне. В ньому відображено одночасно континентальну та англосаксонську моделі права. Зокрема, широке використання прецеденту споріднює його з англосаксонською формою, а наявність прокурорського нагляду за діяльністю поліції у процесі розслідування – з континентальною.

Проблеми кримінального процесуального доказування постійно привертають увагу вчених. Науковий інтерес до проблем збирання, перевірки та оцінки доказів є не випадковим і пояснюється їх значенням для кримінального провадження. Доказування є центральною, стрижневою складовою кримінальної процесуальної діяльності. Належна доказова діяльність є необхідною умовою вирішення її завдань. Тому подальше дослідження як загальнотеоретичних питань кримінального процесуального доказування, так і окремих його проблемних аспектів залишається важливим науковим завданням, вирішення якого буде сприяти підвищенню ефективності вітчизняного кримінального провадження та наближенню його до європейських стандартів.

У статті досліджуються окремі особливості кримінального процесуального доказування Японії. Розглядаються особливості процесу доказування на окремих стадіях процесу, аналізується положення правового статусу суб'єктів доказування. Матеріали статті представляють як теоретичну, так і практичну цінність. Вони можуть бути використані для подальшого наукового дослідження особливостей вітчизняного кримінального процесуального доказування, а також для належного розуміння та здійснення його правозастосовної кримінальної процесуальної діяльності.

Ключові слова: кримінальний процес Японії, кримінальне процесуальне доказування, джерела доказів, властивості доказів, суб'єкти доказування.

Bespalko I.L. Peculiarities of the proof process in Japanese criminal procedure.

In today's open world, with the growing importance of the international component in the fight against crime, a legal professional naturally needs knowledge that goes beyond the national legal framework, including the institution of international legal assistance. Studying and comprehending the experience of criminal procedure in different countries of the world makes it possible to apply the relevant positive

practices in Ukraine and improve the process of forming a legal culture in independent Ukraine. In particular, it is important to study the experience of criminal procedure in Japan, a country with the lowest crime rate among the industrialized countries of the world. Familiarization with this system should help to develop a comprehensive approach to improving criminal proceedings in Ukraine, which will contribute to the successful development of a democratic, social, and legal state.

Currently, the process of combining different criminal procedural systems of the world is underway, but the Anglo-American system of criminal procedure has its own peculiarities that can be distinguished from other systems of criminal procedure. The criminal procedure legislation of Japan is quite specific. It reflects both continental and Anglo-Saxon models of law. In particular, the widespread use of precedent makes it similar to the Anglo-Saxon form, and the presence of prosecutorial supervision over the police during the investigation process - to the continental one.

The problems of criminal procedural evidence are constantly attracting the attention of scholars. The scientific interest in the problems of collecting, verifying and evaluating evidence is not accidental and is explained by their importance for criminal proceedings. Evidence is a central, core component of criminal procedure. Proper evidentiary activity is a prerequisite for solving its tasks. Therefore, further research of both the general theoretical issues of criminal procedural evidence and its individual problematic aspects remains an important scientific task, the solution of which will contribute to improving the efficiency of domestic criminal proceedings and bringing them closer to European standards.

The article examines certain peculiarities of criminal procedural evidence in Japan. The author examines the peculiarities of the process of proof at certain stages of the process, and analyzes the legal status of the subjects of proof. The materials of the article are of both theoretical and practical value. They can be used for further scientific research of the peculiarities of domestic criminal procedural evidence, as well as for proper understanding and implementation of its law enforcement criminal procedural activities.

Key words: criminal procedure of Japan, criminal procedural evidence, sources of evidence, properties of evidence, subjects of evidence.

Постановка проблеми. Розвиток науки вітчизняного кримінального процесу обумовлює необхідність дослідження та перегляду традиційних наукових поглядів щодо окремих проблем кримінального процесуального доказування. Особливої актуальності вирішення цього питання набуло у зв'язку з набранням чинності КПК України 2012 року, в якому запропоновано новітні підходи до розуміння сутності та порядку здійснення кримінального процесуального доказування. Крім того, актуальність обраної теми зумовлюють: недосконалість національного українського законодавства, недостатність його тлумачення судовою практикою, недослідженість зарубіжного досвіду та відсутність комплексного сучасного порівняльного аналізу доказів і доказування в кримінальному процесі України та Японії. Визначення поняття та особливостей кримінального процесуального доказування неможливо без звернення до дослідження цього явища у кримінальному процесуальному законодавстві та доктрині кримінального процесу зарубіжних країн (в даному випадку Японії), яке дозволить врахувати позитивний досвід нормативного закріплення цього поняття та визначити можливість його врахування у вітчизняному кримінальному законодавстві. Саме цими обставинами пояснюється необхідність написання цієї статті, її логіка та зміст.

Стан опрацювання. Порівняльні дослідження в галузі кримінального процесуального доказування проводили Басай В.Д., Войнаровський А.Б., Вапнярчук В.В., Ковальчук С.О., Крет Г.Р., Крицька І.О., Молдаван А.В., Решетнікова І.В., Савченко В.О., Садова Т.В., Самарін В.І., Тагієв С.Р., Трефілов О.А., Циганюк Ю.В. та інші науковці. В той же час, продовжують існувати багато невизначених та не достатньо досліджених питань з цієї теми.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей, відмінних та спільних рис у процесі кримінального процесуального доказування Японії та України; можливого запозичення позитивного досвіду у цій сфері, що допомогло б вирішити багато проблем на законодавчому та практичному рівнях.

Викладення основного матеріалу. Сьогодні основними джерелами доказового права Японії є Конституція та Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК). Перший КПК Японії 1880 р. був класичним проявом французької моделі. У 1922 р. було введено в дію другий КПК Японії, який відчув на собі великий вплив вже німецької моделі кримінального процесу. Збереглося і

попереднє слідство, характерне для кримінального процесу Німеччини того часу. Під час розвитку реформ у 1928 р. було також прийнято Закон про введення оригінальної японської моделі суду присяжних з рекомендаційним характером вердиктів присяжних, які є не обов'язковими для професійного судді. Така модель діяла до 1943 року. Після закінчення другої світової війни Японія приймає спочатку Конституцію 1946 р., а потім третій КПК 1948 р., який розроблено за зразком американського кримінального процесу та діє до сьогодні. Загалом виділяють три етапи найбільш значущих реформених перетворень японського кримінального процесуального законодавства: післявоєнні зміни 1947 р.; зміни системи відправлення правосуддя 2004 р., відповідно до яких представники народу стали залучатися до відправлення правосуддя; зміни 2016 р, які суттєво розширили права учасників кримінального провадження та ввели особливі провадження. В травні 2016 року в Японії були прийняті поправки до діючого законодавства, зокрема, до КПК та інших законів, які суттєво змінили кримінальне провадження Японії.

Щодо *мети доказування*, то ст. 1 КПК Японії встановлює наступні завдання кримінального провадження: встановлення дійсних обставин здійснення кримінального провадження; швидке та ефективне застосування та реалізація кримінального закону, а також правил забезпечуючих підтримання суспільного порядку та фундаментальних прав людини [9]. Особливе значення має *визнання обвинуваченим своєї вини*: це, як правило, є обов'язковою умовою звільнення з під варті і застосування альтернативних запобіжних заходів. Крім того, в ході поліцейсько-прокурорського розслідування захисник не допускається, що також стимулює визнання вини. У відповідності з поправками, внесеними у КПК Японії, прокурор в обмін на співробітництво може *укласти угоду* з підозрюваним чи обвинуваченим про зняття обвинувачення, пред'явлення обвинуваченому менш суворого обвинувачення, призначення йому мінімального покарання в обмін на інформацію, пов'язану з провадженням щодо іншої особи. Ця система охоплює такі правопорушення, як шахрайство, хабарництво та розтрата, а також деякі правопорушення пов'язані з податковими питаннями. Угода повинна бути написана і підписана прокурором, підозрюваним або обвинуваченим, і його захисником. Ухвалення обвинувальних вироків складає близько 99%, і воно пов'язане, в першу чергу, з визнанні обвинуваченим своєї вини, що викликає сумніви відносно «презупції невинуватості». Права сторони захисту на вивчення доказів були суттєво обмежені через недосконалість їх виявлення. У зв'язку з вищезазначеними проблемами кримінального провадження Японія стикнулася зі значною кількістю неправосудних обвинувальних вироків. Так, в березні 2014 року окружний суд Сідзуоки знову відновив «справу Хакамади», визнавши засудженого невинуватим через примусове визнання вини і звільнив його майже через 48 років позбавлення волі. Не дивлячись на ряд судових помилок, японський уряд не зміг належним чином виправити причини неправомірних обвинувачень [5].

З урахуванням американського коріння кримінальний процес Японії за своєю структурою є достатньо близьким до англосаксонської моделі. Він не знає попереднього слідства континентального типу, діючого в цій країні до 1948 року. Розслідування проводить поліція та прокурор але це проводиться за межами кримінального провадження. КПК Японії дозволяє представникам влади затримувати підозрюваних на строк до 23 днів в Дайю-кангоку (слідчі ізолятори а поліцейських відділках) до початку судового провадження без можливості звільнення під заставу. Підозрюваних дозволяється допитувати без адвоката. Продовження строку затримання шляхом додавання нових обвинувачень є звичайною тактикою в Японії. Обвинувачення не обов'язково повинні бути новими. Японська поліція і прокуратура звичайно виділяють правопорушення, щоб потім мати можливість висунути додаткові обвинувачення. Так при виявленні трупа підозрюваний спочатку затримується за підозрою в «залишенні трупа», а потім, максимум через 23 дні, повторно затримується за вбивство [7].

В повноваження *прокурорів* входить право порушувати кримінальне переслідування, складати обвинувальний акт, передавати його до суду та підтримувати обвинувачення в суді. Прокурор здійснює слідство по обмеженому колу найбільш важливих справ, здійснює нагляд за розслідуванням, яке проводить поліція по всім іншим справам, за виконанням покарань. Обов'язком прокурорів є забезпечення встановлених діючим законодавством правил по розшуку осіб, підозрюваних у вчиненні правопорушення, і порядку збирання доказів, який передбачений діючим законодавством. Для реалізації цієї функції прокурори мають право давати органам поліції необхідні вказівки. По закінченню розслідування прокурор складає обвинувальний акт і направляє його до суду.

Серед традиційних функцій японської прокуратури цікавою видається функція розгляду кримінальних справ без передавання їх на судовий розгляд (так зване відстрочення порушення обвинувачення, яке може застосовуватися за наявності доказів, достатніх для направлення справи до суду). У кримінальному провадженні Японії існує *принцип дискреційного порушення кримінального переслідування*, тобто передбачено правомочність прокурора на свій розсуд не порушувати кримінальне переслідування незалежно від наявності підстав для підтримання обвинувачення у суді. Цей інститут відстрочення порушення кримінального переслідування існує в Японії більше ста років. Сфера застосування цього інституту не має ніяких законодавчих обмежень. Прокурор пропонує підозрюваному компенсувати заподіяну шкоду, вибачитися перед потерпілим. У більшості випадків від підозрюваного вимагається письмове зобов'язання вести законослухняний спосіб життя. Найважливіший чинник впливу органів прокуратури – не притягати особу до кримінальної відповідальності, а забезпечити можливість здійснення на нього виховного впливу та подальшого нагляду з боку найближчого оточення. Для виправлення та перевиховання порушника закону прокурор спілкується з родичами, сусідами, колегами по роботі, оцінює їх можливості та доводить їм, що нагляд з їх боку – обов'язкова умова відстрочення порушення кримінального переслідування. Від родичів та роботодавця у більшості випадків теж вимагається письмове зобов'язання про те, що вони відповідним чином проводитимуть контроль за правопорушником [8]. У цьому напрямі покликані здійснювати контроль комісії, що мають спостерігати за діяльністю прокуратури. Вони формуються з громадян, які користуються виборчим правом. Функції цих комісій обмежено перевіркою правомірності використання прокурорами дискреційних прав. Інститут комісій з розгляду діяльності прокуратури існує в Японії більше 50 років і є одним із чинників формування правової культури громадян.

Конституція Японії гарантує кожному право на отримання кваліфікованого юридичного захисту. Коли обвинувачений не може сам звернутися за допомогою до *адвоката*, його призначає держава. Якщо особі може бути призначена смертна кара, довічне позбавлення волі або позбавлення волі з обов'язковим залученням до праці на строк більше трьох років, якщо обвинувачений не може залучити адвоката самостійно через неплатоспроможність або з інших причин, він може подати клопотання до суду про призначення йому адвоката. Але суд може це зробити і за власною ініціативою [7].

У адвоката, надивлячись на наявність ряду обмежень, є достатньо широкі повноваження щодо процесу доказування. Зокрема, захиснику надається право після затвердження прокуратурою обвинувального акту і направлення справи до суду знімати копії матеріалів кримінальної справи. Обвинувачений (підозрюваний) може самостійно ознайомитись з документами та доказами з дозволу судді тільки в тому випадку, якщо він не доручив це зробити адвокату. Тоді тільки він має право на ознайомлення з відповідними матеріалами. В цій частині права підозрюваного (обвинуваченого) дещо обмежені. В обов'язки адвоката (але не обвинуваченого) входить здійснення заходів, необхідних для збереження документів і матеріалів, які потрібно надати прокурору для вивчення і зняття копій при підготовці до судового розгляду [8]. Таким чином положення обвинуваченого і його адвоката не є однаковими: у захисника є окремі повноваження, непридатні для його підзахисного.

Відповідно до кримінально-процесуального законодавства Японії, найчастіше *доказами* можуть бути: 1) документи; 2) показання, зафіксовані в протоколах. Японська система кримінального провадження орієнтована на проведення *допитів*. Їх мета – отримання визнання. Підозрюваний, який визнає свою вину, звільняється з під варті. Але якщо особа відмовляється визнати свою вину, прокуратура буде виступати проти звільнення до тих пір, поки підозрюваний не визнає свою вину. Така практика є досить проблематичною, враховуючи, що 99 % обвинувачень в Японії частково або повністю побудовані на визнанні вини. Це збільшує ризик зловживань зі сторони поліції та примусової самообмови.

Встановлюється обов'язковий *відеозапис допитів* при розслідуванні тяжких злочинів, судовий розгляд щодо яких здійснюється за участю судових засідателів. До них відносяться провадження, що розслідуються спеціальними прокурорськими групами щодо корупційних злочинів. Допити підозрюваних, які мають психічні розлади, також повинні реєструватися у повному обсязі. При цьому законодавець встановлює декілька випадків, коли відеозапис допиту може не вестись: несправність технічних засобів для ведення відеозапису; підозрюваний відмовляється дати згоду на використання відеозапису; підозрюваний, який є членом банди, відмовляється дати дозвіл на про-

ведення відеозапису його допиту через побоювання відплати відносно нього і членів своєї родини зі сторони членів банди. Разом з тим, слід констатувати недостатньою прозорістю допитів, що проводяться японською поліцією та прокуратурою, оскільки адвокатам не дозволяється бути присутніми на них. Лише 3% випадків підпадають під вимогу про відеозапис, причому навіть в цих випадках є виключення. Тому реформи кримінального правосуддя недостатньо врегульовують питання прав осіб, що приймають в ньому участь. Допитуваний по незначному обвинуваченню, яке не вимагає відеозапису, може бути змушений до визнання вини у скоєнні тяжкого злочину [7].

Свідків, за загальним правилом, допитує прокурор. Відповідно до ст. 143 КПК Японії, в якості свідка може бути допитана будь-яка особа [9]. Однак неможна допитувати посадову особу або колишнього державного службовця без згоди відповідного державного органу з питань, які відомі посадовій особі або колишньому державному службовцю та відносяться до конференційної інформації. Державний орган може відмовити в допиті цих осіб, якщо він може нашкодити національним інтересам. Ст. 146 КПК Японії передбачає імунітет свідка. Відповідно до положень даної статті, будь-яка особа може відмовитись від дачі показань, якщо така дія може призвести до його кримінального переслідування або засудження [9]. Так само як і за КПК України, така особа може відмовитись від дачі показань проти свого чоловіка або кровних родичів. Від дачі показань у зв'язку з виконанням своїх професійних обов'язків можуть бути звільнені: лікар, адвокат, нотаріус, священник та ін. Слід також звернути увагу сформульоване у ст. 38 Конституції Японії право імунітету свідка: «ніхто не може бути примушений давати показання проти самого себе». Такі особи можуть відмовитись давати показання з питань, що відносяться до конференційної інформації інших осіб, яка стала їм відомою у зв'язку з їх професійною діяльністю. Це правило не застосовується, якщо особа, що довірила цю інформацію дала згоду на їх розголошення [7].

Деякі докази можуть бути отримані в Японії лише тільки *на підставі судового рішення*: обшук, виїмка, накладення арешту і виїмка кореспонденції. Вилучати майно та документи під час кримінального провадження можуть як у фізичних, так і у юридичних осіб. У разі необхідності суд може прийняти рішення про проведення освідування, особистого обшуку, екстгмації, експертизи та інших слідчих дій. Кримінально-процесуальне законодавство Японії не передбачає інституту понятих. Законодавець не вимагає засвідчення правильності і законності проведення слідчих дій певними особами, оскільки вони проводяться спеціально уповноваженими посадовими особами.

Поправка до КПК розширяє обсяг правопорушень, при розслідуванні яких можливо використання *прослуховування* повідомлень підозрюваних (обвинувачених). До проведення реформи такі дії були можливі щодо таких видів злочинів: продаж і зберігання наркотичних засобів, порушення законів про вогнепальну зброю, вбивство. Сьогодні до них додається новий перелік: злочинне використання вибухових пристроїв, підпали, заподіяння тілесних ушкоджень, позбавлення волі, викрадення неповнолітнього, торгівля людьми, пограбування, шахрайство і порушення Закону «Про боротьбу з дитячою проституцією і дитячою порнографією» [6].

Допустимість доказів в японському законодавстві визначається у відповідності з деякими умовами:

1. Правомірність отримання показань від обвинуваченого. Не допускається здійснення на нього фізичного і психологічного впливу. Показання, отримані із застосуванням примусу або загрозою його застосування не може застосовуватись як доказ.

2. Документи, які можуть бути використані в процесі кримінального провадження повинні належати до офіційних документів.

3. Посадові особи, які приймають участь на досудовому розслідуванні, зобов'язані підтвердити в суді проведення ними процесуальних дій.

4. Докази повинні бути отримані без порушень закону. Відповідно прецедентам Верховного суду Японії, серйозні порушення процесуальних норм можуть призвести до визнання доказів недопустимими. При вирішенні питання про визнання доказів недопустимими суд повинен враховувати в кожному конкретному випадку: а) ситуацію, за якої відбулося порушення закону; б) ступінь серйозності порушення закону; в) наміри слідчого; г) необхідність попередити порушення закону у майбутньому. Однак цінність правил про недопустимість доказів нівелюється правилом, відповідно до якого документи або показання, які не можуть бути використані в якості доказів в силу їх недопустимості, тим не менш, можуть бути використані для спростування показань обвинуваченого, свідка та інших осіб [8].

З 2016 р. в Японії на етапі підготовки до судового розгляду діють нові *правила розкриття доказів*. Тепер на цьому етапі прокурор повинен надати захисникові обвинуваченого можливість ознайомитись з показаннями або речовими доказами, які будуть використані в якості доказів обвинувачення. Захисник може також вимагати розкриття деяких інших потенційних доказів, які є важливими при оцінці доказів прокурора. До них можуть відноситись протоколи допитів підозрюваного та свідків, а також звіт про перевірку доказів. «Поправка 2016» зобов'язує прокурора надіслати список всіх доказів, які він має, захиснику на його клопотанням. Справи, які будуть розглядатися судом за участю присяжних повинні бути передані на досудову процедуру, під час якої не лише прокурор, але і адвокат повинні розкрити іншій стороні докази, які вони мають намір надати суду. Після ознайомлення суд зобов'язаний затвердити його результати та коло доказів, які будуть представлені суду, погодивши це з прокурором, обвинуваченим або його адвокатом. Такими доказами можуть бути речові докази, показання обвинуваченого і свідків, які будуть викликані до суду. Прокурор зобов'язаний за клопотанням адвоката надати список всіх доказів, які в нього є [6].

Найбільшою реформою японського кримінального процесу стала друга спроба введення в цій країні *суду присяжних*. Кількість виправдовувальних вироків в Японії складає близько 1%, що як правило, пояснюється принципом прокурорської дискреції. Як вже раніше зазначалося, прокурор оцінює доцільність кримінального переслідування і не висуває перед судом обвинувачення в тих випадках, коли має сумніви у можливості ухвалення обвинувального вироку [2, с. 10]. Це призвело до запровадження системи «сайбан-ін» (*непрофесійних суддів*). Ця реформа сприяла більш широкій публічній участі в правосудді, зробивши судову систему більш відкритою, прозорою та доступною для громадян. Система «сайбан-ін» (народних засідателів) була впроваджена в Японії 21 травня 2009 року. Особи, що мають право бути сайбан-ін – це громадяни Японії, які досягли 20 річного віку. Вони обираються поміж зареєстрованих у списку виборців. Сайбан-іни беруть участь у кримінальних процесах в окружних судах, а саме розглядають серйозні справи, які пов'язані зі злочинами, за які передбачається покарання у вигляді смертної кари або довічного ув'язнення, і також із злочинами, що призвели до смерті жертви внаслідок умисних злочинних дій. Колегія складається із шести «сайбан-інів» і трьох професійних суддів. Вирішуючи, чи обвинувачений винний, та встановлюючи покарання, дев'ять членів колегії голосують більшістю голосів. Думка більшості сайбан-інів не може служити самостійною підставою для винесення обвинувального вироку, а має бути підтримана принаймні одним професійним суддею. Щонайменше один професійний суддя також має підтримати вирок, який приймається колегією. Тобто вирок повинен бути прийнятий як «сайбан-інами», так і професійними суддями, щоб бути законним. Японська система «сайбан-ін» схожа до системи участі громадян, яка діє в Німеччині, Франції та інших країнах, оскільки в обох системах до складу колегії входять як судді, так і «сайбан-ін». Проте відмінність полягає в тому, що в системі «сайбан-ін» вони спільно встановлюють факти та виносять вирок, в той час як питання правової інтерпретації залишаються під юрисдикцією лише суддів. З іншого боку, система «сайбан-ін» використовує метод випадкового відбору громадян із списку виборців для кожної окремої справи, що подібно до системи присяжних, існуючої у США та інших країнах. Система «сайбан-ін» є унікальною для Японії і відрізняється як від системи участі громадян у країнах континентального права, так і від системи суду присяжних. У вступній заяві прокурор викладає факти, які він має намір доказувати, і докази, які він має намір подати. Захисник теж оголошує вступну заяву, в якій викладається основна позиція сторони захисту з приводу обвинувачення. Зазвичай і прокурор, і захисник надають суддям і присяжним письмовий конспект своєї основної позиції, який складається з однієї або двох сторінок. На робочих місцях суддів і присяжних, прокурора і захисника встановлені екрани невеликого розміру, а на стіні судової зали – великі екрани, на які може дивитися публіка. На екранах показується факт, який у цей час доказується стороною, конкретні докази, наприклад креслення, якісь документи. Це пов'язано з тим, що одним із гасел нової судової системи в Японії є «зрозуміле правосуддя». Присяжні можуть безпосередньо задати запитання свідкам і підсудному.

Судовий розгляд в Японії не є повністю усним представляти суду свої докази. Однак фактично ж прокурори наділяються значно ширшими повноваженнями і безпосереднім. Наприклад, суддя за певних обставин може визнати письмову заяву доказом, тому прокурори часто надають в суд письмові записи допиту підозрюваного або свідка, які досліджуються замість проведення допиту цього свідка. Відповідно до ст. 321 КПК Японії підставами для використання в суді письмових

показань є: 1) якщо інша сторона дає згоду на оголошення письмових показань без проведення допиту особи в суді; 2) якщо особа не може бути допитана в якості свідка через смерть, психічний чи фізичний розлад, особа знаходиться за кордоном або її місцезнаходження не відоме [4, с. 81].

Суд при відправленні правосуддя в Японії не обмежується лише роллю арбітра. Це активний учасник судового розгляду, який вправі самостійно вирішувати, які докази досліджувати, які питання необхідно ставити учасникам судового розгляду під час їх допиту а також ряд інших моментів. Відповідно до ст. 303 КПК Японії суд зобов'язаний дослідити документи, які містять результати допиту свідків або інших осіб, оглядів, обшуків або виїмок, і предмети, вилучені під час підготовки до судового розгляду в якості документальних або речових доказів.

Слід відмітити, що в Японії, починаючи з 70-х років 30 століття, судами стали прийматися в якості доказів результати дослідження на *поліграфі*. Але для цього повинні бути дотримані наступні вимоги: 1) перевірка повинна проводитись за допомогою стандартного засобу; 2) при проведенні перевірки використовується методика тестування; 3) перевірку повинен проводити кваліфікований поліграфолог; 4) психологічний та фізіологічний стан особи, яку перевіряють повинен відповідати вимогам такої перевірки; 5) результати перевірки повинні бути належним чином описані [5].

Висновки. Як бачимо, для кримінального процесу Японії, так само як і в Україні, процес доказування має визначальне значення. Дане дослідження дозволило проаналізувати та виявити як позитивні, так і негативні аспекти кримінального процесуального доказування Японії. Слід звернути увагу на окремі з них, не притаманні для кримінального процесу України:

- особливе значення має визнання обвинуваченим своєї вини. Це, як правило, є обов'язковою умовою звільнення з під варті і застосування альтернативних запобіжних заходів, що досить негативного впливає на встановлення дійсних обставин здійснення кримінального провадження;

- у кримінальному провадженні Японії існує принцип дискреційного порушення кримінального переслідування, тобто передбачено правомочність прокурора на свій розсуд не порушувати кримінальне переслідування незалежно від наявності підстав для підтримання обвинувачення у суді.

- положення обвинуваченого і його адвоката не є однаковими: у захисника є окремі повноваження, непритаманні для його підзахисного;

- зміни, внесені до кримінального-процесуального законодавства Японії в 2016 р., встановлює обов'язок при провадженні розслідування в прокуратурі і поліції ведення відеозапису допитів. Така система відеозапису є невиправданою, оскільки відповідно до закону, допити будуть записуватись на відео лише в 3% кримінальних справ країни;

- в системі «сайбан-ін» присяжні разом з суддями спільно встановлюють факти та виносять вироки, в той час як питання правової інтерпретації залишаються під юрисдикцією лише суддів.

- в Японії судами приймаються в якості доказів результати дослідження на поліграфі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алексеева А.О. Щодо стандартів участі народу у здійсненні судочинства в Японії. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. № 87. С. 3–10. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f20c8f79-775f-431a-abaa-0bb0b725fc41/content>.
2. Боброва Ю.Ю. Сучасна японська гендерно-правова парадигма. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2021. № 49. С. 8–12 URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc49/4.pdf>.
3. Овсяннікова О.О., Дмитрук М.П. Особливості побудови та функціонування судової системи Японії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 600–604. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2023/149.pdf.
4. Туркіна І.Є. Судова система у процесі державного управління Японії. *Вісник Академії митної служби України*. Серія: Державне управління. 2012. № 1. С. 79–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2012_1_15.
5. Adams B. Japan's Hostage Justice System / B. Adams // Diplomat Media Inc. All Rights Reserved. URL: <https://thediplomat.com/2019/01/japans-hostagejustice-system>.
6. Japan: 2016 Criminal Justice System Reform. URL: <https://www.loc.gov/law/help/reports/pdf/2016-014143.pdf>.

7. Legal system in Japan. URL: <http://factsanddetails.com/japan/cat22/sub147/item807.html>.
8. Outline of criminal procedure in Japan 2014. URL: http://www.courts.go.jp/english/vcms_1f/20140417-criminaldesign.pdf.
9. The Code of Criminal Procedure (Act No. 131 of 1948). URL: http://defensewiki.ibj.org/images/d/d8/Japan_Crim_Pro_Code.pdf.